

EDUCATIONAL COMMUNICATION AND ITS ROLE IN THE TEACHING PROCESS

Claudia Florina Pop

Lecturer, PhD, University of Oradea

Abstract: Our ability to change ideas and opinions with the others, to understand their points of views and to solve problems depends on how we communicate effectively. A good communication is important in all areas of your life: at work, at home, when you are with friends and relatives or with strangers. An effective communication allows the most varied situations, for you to build relationships with new people easily and to be sure of yourself when you communicate with very different kind of people.

The fact that you are able to communicate in a more effectively way at work and in professional environments helps you to succeed. When you manage to communicate in an effective way, you will seem more organized, more documented and you will boost your chances of getting where you want to work or in your career.

The teaching-learning process is a special form of communication and as such meets all the offered model of communication theory. In addition, teaching communication is different through certain features in order to customize data and own goal of education activity, characteristics and the age of the individual psychosocial education and the psychosocial context that occurs. Communication relationships mediate interpersonal relationships of all other groups. By a good knowledge language is achieved interpersonal and self-knowledge, formation and dynamics of relations, the coordination of the group actions, having rules and of course, the development of the students group sociability.

Keywords: educational communication, school, teaching process, information, students, communication techniques

Viața noastră de fiecare zi presupune comunicare. Comunicăm cu noi înșine, cu ceilalți, comunicăm mai mult sau mai puțin. Comunicăm, indiferent dacă vrem sau nu, în diferite situații; când vorbim sau când scriem, când muncim sau când ne relaxăm, comunicăm prin gesturile pe care le facem, prin expresia feței, comunicăm tot timpul.

Comunicarea se poate defini ca un proces de împărtășire a unor informații prin utilizarea unor semne, semnale, simboluri, pentru a transmite și pentru a primi mesaje. Oamenii comunică idei, semnificații, emoții, sentimente.

Comunicarea este schimbul de idei, informații și sentimente. Accentul cade pe cuvântul „schimb” - ce implică să dai și să primești – astfel încât comunicarea este un proces bidirecțional, la care iau parte atât vorbitorul, cât și ascultătorul. Evident Vorbitorul și Ascultătorul trebuie să aibă o înțelegere comună a sensului cuvintelor și al sunetelor, gesturilor, expresiilor, simbolurilor și contextului folosite în comunicare.

Cheia pentru o comunicare eficientă este existența unei înțelegeri comune a intenției și sensului, atât cel care transmite, cât și cel care receptează au o înțelegere comună a scopului, sensului și semnificația mesajului. Dar, o înțelegere comună nu garantează în mod necesar un acord comun asupra acțiunilor ce vor deriva din comunicare, dar cu siguranță îl face mai probabil.

Comunicarea este un instrument al acțiunii umane. Oamenii se servesc de ea pentru a acționa asupra semenilor și a situațiilor. Acest instrument de acțiune stă în slujba intereselor și mizelor urmărite de unii și alții, descoperindu-se sub fiecare formă și conținut al comunicării o anumită motivație sau o anumită miză.

Procesul de predare-învățare este o formă specifică de comunicare și ca atare întrunește toate caracteristicile modelului oferit de teoria comunicării. Comunicarea didactică se particularizează prin anumite trăsături date de scopul propriu al activității instructiv-educative, de caracteristicile psihosociale individuale și de vârstă ale educaților și de contextul psihosocial care are loc.

Comunicarea educațională sau pedagogică este cea care mijlocește realizarea fenomenului educațional în ansamblul său. Acest tip de comunicare constituie baza procesului de predare - asimilare a cunoștințelor în cadrul instituționalizat al școlii și între parteneri cu status – roluri determinante: profesori – elevi/studenti etc. (Orțan, Florica – coord. – Pop, Claudia, 2012, p. 213).

În literatura pedagogică se consideră că esența procesului de predare – învățare este comunicarea. Devin astfel prioritare activitățile de vorbire și ascultare, iar cei doi agenți ai procesului de educație, profesorul și elevul, sunt legați printr-un sistem de comunicare reciprocă. Astfel, și evaluarea eficienței muncii instructiv-educative va ține cont de criteriile derivate din comunicare. Comunicarea didactică se referă la transmisia și schimbul de informații dintre educator și elev și invers, la circulația de impresii, trăiri afective, judecăți de valoare, comenzi, cu scopul de a îmbogăți sfera cunoștințelor, pentru a determina modificări comportamentale.

Fiind considerată ca „*principiu axiomatic al activității de educație care presupune un mesaj educațional elaborat de subiectul educației (profesor), capabil să provoace reacția formativă a obiectului educației (școlar), evaluabilă în termeni de conexiune inversă externă și internă*” (Cristea, S., 2000, p.86), în viziunea lui Șoitu, comunicarea didactică are următoarele caracteristici (Șoitu, L. 2001, p. 10):

- Caracter bilateral, evidențiat prin legătura existentă între subiectul și obiectul educației (profesor-elev).
- Caracterul explicativ al discursului didactic, care are ca scop principal învățarea prin înțelegere.
- Structurarea comunicării didactice în acord cu logica disciplinei ce trebuie predată, pentru aceasta profesorul are la dispoziție o serie de metode și procedee de predare învățare (explicație, conversație, problematizare etc.)
- Rolul activ al profesorului în procesul de comunicare; el este cel care filtrează informațiile ce trebuie transmise, accesibilizându-le și personalizându-le în funcție de caracteristicile elevilor cu care lucrează.
- Comunicarea didactică este supusă pericolului de a fi supusă transferului de autoritate asupra conținuturilor, adică pentru cei care învață apare riscul să considere un enunț ca fiind adevărat sau fals pentru că parvine de la o sursă autorizată și nu pentru că este demonstrabil.
- Comunicarea are mai multe dimensiuni (informativă, relațională, programatică etc.), iar profesorul are posibilitatea de a le evidenția în funcție de necesitățile exprimate de elevii cu care lucrează.
- Comunicarea didactică poate fi ritualizată, pot fi utilizate mișcări de instruire specifice.

- În general, domină comunicarea verbală susținută și orientată de către cadrele didactice.
- Un rol important în comunicarea didactică îl au strategiile didactice pe care profesorul le utilizează.
- Comunicarea didactică este evaluativă și autoevaluativă.

Emițătorul și receptorul în situația școlară sunt profesorul și elevul. Între sursă și destinatar se impune canalul de comunicare ce poate suferi perturbări. Pentru ca informația să poată trece prin canal, ea trebuie să fie redată într-o formă aptă de transmisie. Mesajul trebuie să fie transpus într-un cod (semne și reguli de combinare a acestora), comun profesorului și elevului. Codul comun în procesul comunicării este, în mod obișnuit limba, împreună cu mijloacele nonverbal de expresie. Relațiile de comunicare constituie forma principală a interacțiunii interindividuale și, ca formă specific umană, ea este verbală.

Experiența îndelungată a școlii ne arată că elevii învață și se formează așa cum sunt îndrumați de educator. Personalitatea elevului este educată de personalitatea educatorului, spiritualitatea unuia se hrănește cu spiritualitatea celuilalt. Educatorul nu mai reprezintă doar persoana care propune conținuturi, dă lecții, formează sarcini, are un anumit conduit, ci are rolul de a stimula și întreține activ elevul, de a crea condiții în care elevul să se comporte într-un anumit fel, descopere și să-și pună probleme și sarcini de cunoaștere. Trebuie să dialogăm deschis, să solicităm spontaneitatea și receptivitatea elevilor/studentilor, să dezvoltăm în permanență gândirea divergentă, spiritul de investigare, curiozitatea științifică și creativitatea în rezolvarea problemelor.

În același timp însă, elevul/studentul trebuie să fie conștient de rolul său, deoarece eficiența acțiunii educative este dependentă de gradul de angajare și participare a sa la propria formare.

Indiferent de contextul spațial sau temporal în care plasăm educatul ca ființă socială sau ca personalitate în mod individual, niciun fel de proces de interacțiune nu poate avea loc în afara comunicării. Educatorul este acela care pentru reușita lecțiilor sale trebuie să organizeze activitatea, iar această organizare se realizează prin procesul comunicării.

Privită din prisma planului psihologic, comunicarea se va realiza cu un mai mare succes dacă profesorul prin cunoașterea rolului și a obiectivelor urmărite este preocupat de nevoile

elevilor, le cunoaște bucuriile și greutățile, le cunoaște preocupările și particularitățile psihologice.

În același timp, *feed-back* –ul este „un mecanism de retur, de retroacțiune comparativă între efectele așteptate și cele obținute, cu rol de dirijare continuă, de (auto)control, (auto)reglare și ameliorare. Grație efectelor sale devine posibilă o permanentă verificare a modului în care se produce achiziția cunoștințelor și o studiere etapizată a progresiei învățării și cunoașterii” (Mușata Bocoș, 2002, p. 109).

Importanța *feed-back*–ului decurge din necesitatea ambilor termeni ai relației de comunicare didactică de a lua decizii în ceea ce privește continuarea comunicării și, respectiv, efectuarea unei sarcini de lucru. Stocarea mesajului nu este un scop în sine. El trebuie prelucrat și utilizat pentru achiziții informaționale în continuare și pentru aplicare, fapt ce pretinde ca educatorul să fie permanent informat asupra efectelor pe care le are mesajul său asupra elevului.

Prin *feed-back* se pot elimina la timp eventuale perturbări și/sau distorsiuni în receptarea mesajelor. Dacă informația este imediată și autentică, aceasta permite luarea unor măsuri adecvate de asigurare a eficienței comunicării. Așadar, funcțiile *feed-back*–ului sunt, în același timp, de control și de reglare/autoreglare a comportamentului în general, inclusiv al celui comunicațional. *Feed-back*-ul sancționează o stare de fapt. El exprimă efectul, pozitiv sau negativ, al procesului de comunicare didactică. Educatorul ia act de ceea ce s-a întâmplat și urmează să corecteze, dacă este cazul, ceea ce s-a petrecut.

Există numeroase tipuri de *feed-back*, determinate de multitudinea criteriile de clasificare:

- După momentul în care are loc: imediat și întârziat
- După forma în care se exprimă: verbal, nonverbal, paraverbal și mixt
- După conținut: pozitiv, negativ și neutru
- După continuitate/discontinuitate: periodic, continuu, ocazional
- După subiectul receptor: individual și colectiv
- După tipul relației dintre emițător și receptor: *feed-back* I, *feed-back* II

De remarcat este ultima categorie, care este cea mai cuprinzătoare și, într-un fel, le însumează pe celelalte.

Prin *feed-back*-ul I retroacțiunea este de la elev – care în timpul comunicării educaționale a avut statutul de receptor de informații – înspre profesor – care a fost emițătorul, cel care a

transmis informațiile. Se realizează prin metode și tehnici de investigare și evaluare, care îi furnizează emițătorului informații cu privire la efectele comunicării. Cadrul didactic controlează astfel receptarea mesajelor transmise de elevi și își adaptează mesajele următoare, sub aspectul conținutului sau formei, la caracteristicile recepției, mai ales dacă aceasta este deficitară. El află dacă și în ce măsură au fost realizate obiectivele operaționale prestabilite, dacă a avut un comportament adaptat temei și clasei, dacă strategiile proiectate au fost eficient valorificate, dacă elevii au fost activați în măsură corespunzătoare, dacă au fost și în postura de transmițători de informații, dacă au existat surse de distorsiuni în comunicare, ce calitate au rezultatele predării-învățării, ce dificultăți au întâmpinat elevii în receptare etc. Ca urmare a răspunsurilor pe care și le dă la aceste întrebări, învățătorul va lua măsurile pe care le va considera necesare și oportune referitoare la modificarea strategiei, reluarea unor secvențe de instruire sau explicații, oferirea unor exemple mai ilustrative etc. Flexibilitatea rolurilor, de emițător și de receptor, face ca *feed-back*-ul să îndeplinească, în general, o funcție de reglare socială facilitând înțelegerea punctului de vedere al celuilalt, mărește satisfacția partenerilor comunicării și permite continuarea acesteia.

Feed-back-ul II are sensul de mișcare de la emițător la receptor, de la profesor ca emițător de informații, înspre elevul care a recepționat informația. Pe această cale elevii obțin informații despre rezultatele acțiunii lor de învățare, cu efecte în planul motivației pentru învățare, determinându-i să-și continue munca. Profesorul, pe cale verbală sau nonverbală, aprobă sau dezaprobă ceea ce fac elevii, ceea ce au semnalizat ei prin *feed-back I*. Elevii află care sunt rezultatele eforturilor lor intelectuale, dacă dețin cunoștințele, capacitățile și abilitățile necesare, dacă pot aplica informațiile dobândite în contexte diferite etc. Elevii sunt încurajați, opriți sau direcționați spre alte acțiuni după această reacție a profesorului

Orientările moderne cu privire la rolul retroacțiunii în comunicare se îndreaptă tot mai mult spre o altă formă a acesteia, și anume: *feed-forward* –ul.

Feed-forward –ul se obține prin inversarea ordinii clasice în activitatea didactică, adică de la informare spre exerciții practice și se produce dinspre exercițiu spre informare. *Feed-back* –ul *II* se apropie în mare măsură de *feed-forward* în sensul că stimulează inițiativa elevilor, mereu încurajați și îndrumați asupra mersului activității lor. Împărțirea formelor de retroacțiune în *feed-back I* și *II* și *feed-forward* are în vedere direcția în care se produce aceasta: de la receptor la emițător sau invers, de la emițător la receptor. Practic este vorba de un *feed-back* și de un *feed-back* al *feed-back* –ului.

Dacă exercițiile sunt așezate înaintea comunicării, elevii sunt determinați să facă demersuri de dobândire a informațiilor necesare, să culegă date, să le înregistreze, să găsească soluții, să formuleze ipoteze, să le verifice, să cerceteze, să experimenteze etc., adică să se informeze prin efort propriu. Pe parcursul rezolvării sarcinilor de lucru ei pun întrebări emițătorului care își va organiza comunicarea cunoscând de ce informații au elevii nevoie în continuare. Profesorul, verbal sau nonverbal, aprobă sau dezaprobă ceea ce fac elevii, reglând din mers comunicarea didactică. El controlează secvențial avansarea elevului către finalitatea dorită și intervine ori de câte ori consideră necesar, indiferent dacă este solicitat sau nu.

Feed-forward –ul este o retroacțiune anticipată, care prevede, într-o oarecare măsură efectul final și preîntâmpină apariția erorilor sau distorsiunilor, este o modalitate prin care anticiparea finalității devine cauzalitate. În *feed-forward* aplicația este pe primul loc, informarea fiind subordonată efectului util, îndeplinirea cu succes a sarcinii de lucru.

Utilizarea acestei forme a retroacțiunii reglează în mare măsură și evidențiază particularitățile comunicării didactice. Emițătorul își depășește condiția de transmițător de informații, devenind în mai mare măsură formator, educator care urmărește transformarea receptorului într-o entitate capabilă de autoformare. Receptorul nu este doar beneficiar de informații, ci, prin căutarea și prelucrarea de informații, el devine capabil de autoformare. Din punct de vedere psihologic, neglijarea *feed-forward*-ului poate duce la neîncrederea elevului în forțele proprii, la frustrare, chiar dezorientare în legătură cu rostul învățării și cu perspectivele de acțiune viitoare. Evidențierea rolului *feed-forward*-ului nu trebuie să ducă la minimalizarea rolului *feed-back*-ului.

Dimpotrivă, e necesar a se opta pentru o îmbinare armonioasă între formele și tipurile conexiunii inverse care să ducă la creșterea eficienței mesajului educativ și a actului de învățare, să asigure un climat securizant, atât pentru elevi (aceștia putându-și autocontrola actul de învățare pe baza reperelor oferite de profesor), cât și pentru profesor (acesta putând cunoaște permanent dificultățile întâmpinate de elevi pentru a-i ajuta și pulsul clasei, ca premisă a unei relații optime cu elevii).

Retroacțiunea are menirea de a echilibra și eficientiza structurile comunicării și are o dimensiune pronunțat adaptativă. Dacă *feed-back*–ul intră în acțiune după atingerea finalității, *feed-forward* –ul anticipează și înlesnește această atingere.

În același timp, comunicarea didactică, la fel ca cea generală, interumană, este supusă unor perturbări numeroase și variate. În procesul comunicării didactice la clasă intervin bariere, blocaje, perturbări care stopează procesul predării, împiedicând buna desfășurare a lecțiilor, activităților educative.

O analiză extinsă a acestora și o sistematizare riguroasă a lor ne oferă Dorina Sălăvăstru. Autoarea clasifică aceste perturbări astfel: a) *blocaje determinate de caracteristicile persoanei angajate în comunicarea didactică* (profesorul pe de o parte, elevul pe de alta); b) *blocaje determinate de relațiile social-valorice existente între participanții la relația de comunicare-didactică*; c) *blocaje determinate de particularitățile domeniului în care se realizează comunicarea didactică* (D. Sălăvăstru, 2004, p. 210).

Procesul de învățare cuprinde două activități conexe: transmiterea/comunicarea de informații și receptarea/însușirea acesteia. Profesorul își dă seama de rezultatele activității de predare, de modul de receptare diferită de către fiecare elev în parte, de dificultățile și lacunele în asimilarea informației. La rândul său, elevul are nevoie de validarea pașilor săi de învățare, de confirmarea corectitudinii celor învățate, de corectarea greșelilor și completarea golurilor în asimilare. Convingerea elevilor asupra validității cunoștințelor proprii nu este nici pe departe suficientă. Conținuturi fixate greșit pot fi considerate de către elev ca fiind corecte. De aici apare necesitatea cunoașterii de către elev a rezultatelor învățării prin prisma aprecierii lor de către profesor, ca premisă pentru întărirea informațiilor corecte și pentru îmbunătățirea lor prin intervenții specifice.

Conturarea raportului profesor-elev poate porni de la definirea statutului elevului ca “ucenic al gândirii”. Importantă în dezvoltarea elevului este nu numai ghidarea tacită, realizată de profesor, ci și colaborarea cu profesorul (sau cu un coleg mai performant în domeniu). Virtutea acestui proces colaborativ este de a construi punți între cunoștințele și abilitățile pe care elevul le are la un moment dat și pe care urmează să le dobândească. Funcționarea continuă și sistematică a conexiunii inverse se impune de la sine.

Capacitatea noastră de a face schimb de idei și păreri cu alte persoane, de a le înțelege punctul de vedere și de a rezolva problemele apărute depinde de cât de eficient comunicăm. Comunicarea eficientă este importantă în toate sferele vieții tale: la serviciu, acasă, când ești cu prietenii și rudele sau cu persoane străine. Comunicarea eficientă îți permite, în cele mai variate situații, să îți construiești cu ușurință relații cu oameni noi și să fii sigur de tine atunci când

comunicați cu persoane extrem de diferite. Faptul că ești capabil să comunici mai eficient la serviciu și în mediile profesionale te ajută să ai succes. Când reușești să comunici eficient, vei părea mai organizat, mai documentat și îți vei spori șansele de a ajunge unde dorești la locul de muncă și în carieră.

Procesul de predare-învățare este o formă specifică de comunicare și ca atare întrunește toate caracteristicile modelului oferit de teoria comunicării. În plus, comunicarea didactică se particularizează prin anumite trăsături date de scopul propriu al activității instructiv-educative, de caracteristicile psihosociale individuale și de vârstă ale educaților și de contextul psihosocial în care are loc.

BIBLIOGRAPHY :

1. Bocoș, M. (2002), Instruirea interactivă, Polirom, Iași
2. Cristea, S. (2000). Dicționar de pedagogie, Chișinău- București, Grupul Editorial Litera
3. Harius, C. (2002), Psihologia comunicării, Editura Licorna, București
4. Orțan, Florica (2012), Pedagogie și elemente de pedagogie, Risoprint, Cluj-Napoca
5. Pânișoară, O.I. (2003), Comunicarea eficientă, Editura Polirom, Iași
6. Rotaru, I. (2008), Comunicarea educațională – aspecte teoretice și demersuri aplicative, Editura Brumar, Timișoara
7. Sălăvăstru, Dorina (2004), Psihologia educației, Polirom, Iași
8. Șoitu, L. (2001), Pedagogia comunicării, Editura Didactică și Pedagogică, București